

ПИСАНКА – ДЖЕРЕЛО ТАЄМНИЧОСТІ

Ірина Пуцята

Диктор: В ефірі радіонарис «Писанка – джерело таємничості». Автор студентка ІV курсу факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка Ірина Пуцята.

(Звучить музика. Через кільканадцять секунд мікшується і на цьому фоні автор розповідає)

Автор: Коли перші сонячні промені, пробиваючи зимові хмари, торкаються землі, а крижані ланцюги, що немовби скували все живе, перетворюються у дзвінкі струмочки, у давні часи зверталися люди до неба і, простягаючи руки, зустрічали весну.

Ще на зорі людського життя яйце було емблемою Сонця-весни, часткою життєдайної і чарівної сили. Пізніше стало амулетом, за допомогою якого людина заворожувала собі, привертала до себе добрі сили, а злі, лихі – відвертала. Українці наносили на яйця чарівні магічні знаки ще тоді, коли й писати не вміли, і були ті знаки малюнками-молитвами. Так створювалися писанки, адже «записані» на них і подяка, і прохання...

Про писанку розповідає директор етнографічного музею «Берегиня» Ірина Сизоненко.

Ірина Сизоненко: Перед тим, як писати писанку, не можна було нічого злого мислити: ні сваритися, ні сперечатися. Обов'язково читали молитву, все навколо повинно бути чистим. Писанки святити разом із Великодніми стравами. Усі від найменшого до найстаршого, на перший-другий день Великодня мали при собі писанку і нікуди без неї не виходили.

(Музична перебивка)

Автор: Писанками з відповідними знаками відганяли деякі хвороби, лихі сили. Пасічники христувалися із бджолами «безкінечником», клали його під перший чи покутний вулик, на якому лежав ладан і лишали там на 2–3 дні. Існувало повір'я, що шкаралупу з писанок треба поламати на найдрібніші шматочки, щоб відьма не могла нею набрати роси, бо тією росою може попусувати корів.

Цікавим був і звичай дарування. Розповідає Ірина Сизоненко.

Ірина Сизоненко: Дарували писанки не всім однакові: дітям давали зі світлими кольорами, молоді – з сонцем, трикветрами та веселим зафарбуванням, господарям здебільшого 40 клинців, кривульку, старцям – з чорним зафарбуванням.

(Музична перебивка)

Автор: Крашанка є важливим атрибутом Великоднього свята. Вона лише одного кольору, без узорів. Пов'язана ще й з атрибутом потойбічного світу, тому червоний колір був також кольором із відходом у «той світ». Жовті крашанки означали достигле зерно, достаток, врожай, а також місяць і зорі. Блакитний колір – уособлював небо, повітря, воду, здоров'я. Зелений – колір весни, воскресіння природи, багатства рослинного та тваринного світу. Коричневі крашанки уособлення землі-матері.

Каранка – один із видів орнаменту Великодня. Малюнок на поверхні утворений крапками різного кольору й довільного розміщення та різної форми. Крапки на крапанках так само, як і на писанках, означають зерно, що має прорости. За іншими легендами, крапки символізують – яйця зозулі, яка є провісницею весни, вішункою долі, символом кохання, багатства. У цьому символі крапанки закладена ідея плодючості полів. Під час розкопок Трипільських поселень знайдені фігурки богині плодючості Рожаниці. У складі глини, з якої ліпилася фігурка, було зерно або борошно. А на животі жіночої фігурки малювався ромб (символ поля) і «втискувалися» у нього чотири зернини.

За християнськими віруваннями крапки на писанках-крапанках – це сльози Божої Матері, що заплакала, почувши звістку про розп'яття Ісуса Христа. Таємниці знакової системи розкриває Ірина Сизоненко.

Ірина Сизоненко: Ще з кам'яної доби до нас дійшли різноманітні глиняні вироби зі знаками дощу у вигляді зигзагоподібних або прямих ліній, що відходять від горизонтальної смуги. Це дощові потоки, які виходять із неба. Такі знаки бачимо на багатьох народних писанках. Їх називають «гребінці», «грабельки».

Небо також може позначатися колом або овалом. Писанки з такими знаками зустрічаємо на Поділлі та в Центральній Галичині. Зигзагоподібні чи хвилясті лінії, якими позначається вода земна та небесна, можуть розташовуватись горизонтально чи вертикально, як це ми бачимо на писанках Львівщини та Лемківщини.

(Музична перебивка)

Автор: Одним із найпоширеніших символів на писанці є символ «Дерево життя» – це дерево роду, де кожна квіточка позначає якогось родича, а всі разом втілюють родовід певної людини. Найдивовижнішою властивістю дерева життя є його здатність перетворюватися у Жінку-берегиню з піднятими до неба руками. Велика Богиня вважалася володаркою не тільки неба, а й усієї природи. Прикладом такого зображення є писанка з Полісся «Берегиня», виконана білими лініями на червоному тлі.

На писанках є зображення знаків «трійця» та «тризуб». Прикладом можуть бути «Три листочки» з Київщини, на яких білими лініями вимальовані пояски, усередині них – кола, а також три листочки з війками. Усередині ці фігурки червоного кольору, а тло писанки чорне. «Курячі лапки» з Херсонщини також містять цей символ. Тут малюнок на чорному тлі виконано жовтими та червоними кольорами.

Щодо орнаменту на яйцях, то кожний регіон України славиться своєю символікою. Писанки Київщини мають рослинно-тваринний стилізований характер (рибка, сосенка, рачок, п'явка). Кольорова гама – рожево-червона на чорному з жовтими закрутами. Символ «дерево життя» також набуває поширення в орнаменті Київських писанок. Зображення були дуже реалістичними, з часом перейшли на абстрактні, трансформувались у тризуби.

(Музична перебивка)

Писанкам Харківщини притаманні теплі кольори – гірчичні, маслино-коричневий на чорному тлі. Орнамент рослинний: калинове, яворове, дубове, кленове листя в оздобленні жовтої «сосенки».

Писанкам Чернігівщини притаманна весняна краса: півонії, тюльпани трав'яниці, кукіль. Так зустрічали пращурі прихід Нового року, що починався весною. Найвишуканішими серед них є писанки на білому тлі: розквітають на чистому білому полі червоні та жовті квіти. До вишуканого товариства білих писанок належать і деякі писанки

з Полтавщини, що горять різнобарв'ям весни – жовте, яснозелене, червоне. Але дещо змінюється орнаментация: «зірки», «безкінечники», «драбинки», «сіточки», «сонечка», які є традиційним орнаментом цього регіону.

Писанкам Східного Поділля здебільшого червоно-чорного кольору. Це так звані писанки «немирівського ключа»: «рожа», «хрест», «клинки», «листки». Писанки Поділля вважаються єдністю архаїчних елементів, а особливо подібністю писанкових елементів до елементів на посудинах трипільської культури. Аналогічні мотиви «спіралі», «змія-вужа», «сонечка», які дуже широко розповсюджені в орнаментациях трипільських горщиків та мисок.

Писанки Західного Поділля відмінні від Східного Поділля своєрідністю та оригінальністю малюнків. Переважають солярні, космічні символи – «Берегиня», «Княгиня», «Зірчаста». Писанки мають чорне тло. Лінії малюнка білі.

Писанки Львівщини найяскравіше представлені в Сокалі та Яворові. Головний художній ефект яворівської писанки не в багатстві кольорів, а в умілому поєднанні елементів розпису: ялинка, закрутки, клинці, дубок, смерека, конюшина, змійки, павуки. Це надає писанці монументальності. Писанки Соколя цікаві орнаментною композицією. Вони не мають релігійного забарвлення. Малинове, чорне, інколи червоне тло, дуже рідко – темно-бузкове або зелене. Основні мотиви – гачків хрест, решітка, сонечко, зірки, метелики, курячі лапки, бджілки. Ірина Сизоненко акцентує на найскладнішій техніці виконання.

Ірина Сизоненко: Найширше відомі у світі писанки Гуцульщини, а надто писанки із села Космач, що є неперевершеними за ювелірною витонченістю складного геометричного малюнка. Про ці писанки кажуть – працювиті, бо заповнені вони дрібним малюнком – «ільчатим». Орнамент космацьких писанок у жовтогарячих фарбах з червоним на чорному тлі перегукується з кольором жіночого одягу. В орнаменті широко використовуються тваринні символи: олені, коники, баранчики в оздобленні дрібних безконечників, сонечок, драбинок.

Автор: Сподіваюся, шановні радіослухачі, що ця розповідь хоч на трішки сповнила ваше серце любов'ю до прекрасного, а головне до свого, яке з давніх-давен передавалося з покоління до покоління і берегло світлість роду людського. Бережімо і плекаймо своє, бо найбільша цінність людства полягає не в мільйонах у банках, а у культурі. Бо доки живе національна культура – доти існує нація.

(Звучить Великодня мелодія)

Диктор: Ви слухали нарис «Писанка – джерело таємничості». Автор – студентка ІV курсу факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка Ірина Пуцята.